

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci podmínek výkonu trestu odnětí svobody

Dne 19. 6. 2019 se na mě obrátil pan A., nar. xxx, t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Rapotice (dále také jako „stěžovatel“). Jmenovaný si stěžoval na několik aspektů podmínek výkonu trestu odnětí svobody.

A. Závěry šetření

Ve zprávě o šetření ze dne 19. 8. 2019 jsem konstatovala šest pochybení Věznice Rapotice:

- (1) neumožnění používat CD přehrávač se sluchátky k výuce cizího jazyka,
- (2) neumožnění užívat trika jiné barvy než černé, šedé a bílé, a to vždy bez potisku,
- (3) nevyslechnutí některých odsouzených, kteří byli přítomni dne 20. 3. 2019 se stěžovatelem v jídelně k tomu, zda měl stěžovatel či oni sami dostatečný čas ke konzumaci oběda, a rovněž nezajištění výsledků odsouzených z oddílu F1 (z ložnice stěžovatele) k tomu, zda se dozorce choval ke stěžovateli nevhodným způsobem,
- (4) vydávání stravy odsouzeným v plastových tabletech,
- (5) nezajištění osmihodinové doby ke spánku (budíček odsouzených realizován před stanoveným časem),
- (6) neumožnění kombinovat nošení ústavního a civilního oblečení.

B. Vyjádření věznice

B.1 Nemožnost užívat CD přehrávač se sluchátky k výuce cizích jazyků

Dle vyjádření ředitele Věznice Rapotice plk. Mgr. Františka Melichara ze dne 26. 9. 2019 vyplývá uvedená nemožnost z možného zneužití kabelů od sluchátek k výrobě nepovolených předmětů. Řešení, že by odsouzení měli uloženy uvedené věci u vychovatele, není v současné době možné, jak z důvodu vybavení a omezené velikosti vychovatelny (na jednom podlaží může být ubytováno více než 130 odsouzených), tak z důvodu dalšího nabalování povinností a zvyšování administrativní zátěže pracovním velmi vytížených zaměstnanců, a dále s ohledem na fakt, že by taková činnost nesouvisela se stanoveným programem zacházení ke konkrétní osobě odsouzeného. Ředitel věznice vyjádřil přesvědčení, že na možnost používat CD přehrávač se sluchátky nevyplývá bezvýhradní právo, a pokud se stěžovatel má potřebu dále vzdělávat, může využít knihy či učebnice.

B.2 Nemožnost užívat jiná civilní trika než černá, šedá a bílá (bez potisku)

Uvedené opatření zajišťuje dle ředitele věznice nejen odlišení od civilních zaměstnanců, ale také alespoň minimální ústrojovou kázeň, kterou by odsouzení měli dodržovat i ve chvíli, kdy používají civilní oděv. Povinnost dodržovat ústrojovou kázeň je dle ředitele věznice dobrým pedagogickým prvkem, kdy se odsouzení učí respektovat nastavená pravidla a současně určitá míra uniformity pomáhá stírat sociální rozdíly mezi odsouzenými

(např. jako školní uniformy používané v jiných zemích). Ve vězeňském prostředí je i pro zaměstnance ve služebním poměru zavedena povinnost užívat uniformy. V praxi je dle ředitele věznice odsouzeným umožněno při sportovních aktivitách používat i jinak barevná trička, dokonce i s drobným, nezávadným potiskem. Značka/logo na oblečení není závadné, a proto také není považováno za potisk. Ředitel věznice dále uvedl, že zakoupení triček bez potisku v požadované barvě není vzhledem k široké nabídce na trhu žádným problémem.

Ředitel rapotické věznice nesouhlasil s mým kompromisním návrhem, že by byl stanoven negativní výčet barev trik odsouzených, např. že odsouzení by nesměli nosit trika pouze modré barvy, naopak zaměstnanci věznice by museli mít vždy nějaký modrý doplněk, aby bylo snáze a na první pohled rozpoznatelné, kdo je zaměstnanec a kdo je odsouzený. Tímto postupem by se mohla dle ředitele věznice přenést povinnost odsouzených nosit trička určitých barev na povinnost zaměstnanců barevně se odlišovat oděvem či doplňkem, čímž by došlo paradoxně k omezení zaměstnanců na úkor osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

Ředitel věznice dále zmínil tzv. motivační faktor – odsouzeným je vždy umožněno užívat vlastní sportovní oděv a obuv pouze při tělovýchovných aktivitách a při vycházkách; naproti tomu například v odděleních s nízkým stupněm zabezpečení však mohou odsouzení užívat vlastní oblečení a obuv kdykoliv v mimopracovní době dle svého uvážení.¹

B.3 Nedostatek času ke konzumaci stravy a nevhodné chování dozorce

V daném bodě jsem vytkla věznici, že při šetření stížnosti stěžovatele se opřela pouze o vyjádření přítomných dozorců a nevyslechla i některé z odsouzených, kteří byli přítomni stěžovatelem tvrzenému jednání. Ředitel věznice uvedl, že pro smysluplnost, hospodárnost a subjektivní příčiny (subjektivní pocit stěžovatele, že nemá na jídlo dostatek času) nebyl shledán důvod pro provádění výslechů dalších odsouzených. V dané věci vyvstal i rozpor v tom, kde došlo k nevhodnému chování dozorce vůči stěžovateli (stěžovatel tvrdil ve svém podnětu, že k tomu došlo na oddílu, v rámci šetření stěžovatel neuvedl, kde se celá situace odehrála, dozorce tvrdil, že se stěžovatelem hovořil na dozorně). Ředitel věznice tvrdí ve svém vyjádření, že šetřením bylo zjištěno, že k incidentu došlo na dozorně. Rozpor v uváděných místech samotným stěžovatelem, kde mělo k incidentu dojít, vyvolává dle ředitele věznice otázku, zda stěžovatel má sám o uvedeném jasno.

B.4 Strava

Ředitel Věznice Rapotice uvedl ve svém vyjádření následující skutečnosti. Strava je vydávána v plastových tabletech, které jsou opatřeny průhlednými plastovými víčky, která chrání vydávané jídlo. Výdej jídla v plastových tabletech je zaveden i v mnoha nemocničních

1 Dle § 18 odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, vlastní oděv a obuv mohou nosit odsouzení:

a) v oddělení se středním stupněm zabezpečení věznice s ostrahou a ve věznici pro mladistvé v době návštěv, při účasti na bohoslužbách, akcích mimo věznici pořádaných v rámci programu zacházení a ve výstupním oddělení v mimopracovní době podle vlastního uvážení,

b) v oddělení s nízkým stupněm zabezpečení věznice s ostrahou v mimopracovní době podle svého uvážení.

zařízeních a dle názoru ředitele věznice tento postup nesnižuje žádným způsobem důstojnost lidí, kteří z nich jedí. Ředitel Věznice Rapotice navíc uvedl, že zavést do praxe vydávání jídla na talířích (byť plastových) je prakticky nerealizovatelné. Myčka je uzpůsobena používaným plastovým tabletům. Dále se takto postupuje z kapacitních důvodů, kdy jsou porce jídla předchystány do tabletů, které jsou následně uloženy do ohřívacích boxů, ve kterých je jídlo udržováno na požadované teplotě. Výdejem stravy na talíře či jiné nádoby by z kapacitních důvodů (přes 800 odsouzených) nebylo zajištěno, aby jídlo bylo vydáno co nejdříve v teplém stavu. Věznice navíc vydává cca 90 osobám 12 druhů diet.

B.5 Nezajištění osmihodinové doby ke spánku

V průběhu šetření jsem konstatovala, že dle kamerových záznamů z chodby oddílu E1 ze dne 24. 7. 2019 (středa) v čase 05:40 hod. – 06:05 hod. a 21. 7. 2019 (neděle) v čase 06:40 hod. – 07:05 hod. byl budíček dne 24. 7. 2019 již v 05:50 hod. (tedy 10 minut před budíčkem) a dne 21. 7. 2019 bylo již na počátku záznamu v 06:40 hod. (20 minut před budíčkem) zřejmé, že budíček proběhl.

Ředitel Věznice Rapotice uvedl, že kamerové záznamy nejsou opatřeny zvukovou stopou a z dostupných záznamů tak nemůže být prokazatelné, že došlo k vyhlášení budíčku. Dozorce, který dne 24. 7. 2019 v 05:50 hod. odemkl celové dveře, neprováděl budíček, ale umožnil odsouzeným, kteří již nespí, aby se mohli pohybovat v prostorách oddílu (dojít na umývárnu, využít horkou vodu z várnice, kouřit v kuřárně). Samotný fakt, že dozorce odemkne celu, nesmí být zaměňován s vlastním provedením budíčku, který je vyhlášován formou místního rozhlasu ve stanovený čas. Následně je poté proveden nástup a početní prověrka odsouzených. Tento postup je naopak benevolentním krokem dozorce, který tím zkracuje represivní opatření (uzamčení cel), které je využíváno v době nočního klidu.

Dle ředitele rapotické věznice je ze záznamu patrné, že odsouzení začali vycházet ven na chodbu dne 24. 7. 2019 v čase 05:57:30 hod. a samotné provedení sčítací prověrky proběhlo v čase 05:59:30 hod. Na kamerovém záznamu ze dne 21. 7. 2019 je patrné pouze to, že někteří odsouzení se v čase od 06:40 hod. již volně pohybují na chodbě oddílu a v čase 06:59:50 hod. je zahájen výdej snídaní formou rozvozu stravy. Čas na kamerovém záznamu může být mírně odlišný od centrálního času věznice, popř. od času na hodinách na dozorně či hodinkách dozorce. Pokud se některý odsouzený odebere ke spánku po čase vyhrazeném k realizaci programu zacházení a po poslední početní prověrce dne v 19:30 hod., není toto zpravidla ze strany zaměstnanců kázeňsky řešeno. Budíček není dle ředitele Věznice Rapotice prováděn ve chvíli, kdy je odsouzeným odemčena cela. Kamerové záznamy navíc dokazují, že dozorce celové dveře ani neotevřel, ale pouze odemkl.

B.6 Nemožnost kombinovat ústavní a civilní oděv

Dle článku 5 odst. 5 Vnitřního řádu Věznice Rapotice je odsouzeným zakázáno kombinovat nošení ústavního oděvu s civilním. Dle článku 9 odst. 3 vnitřního řádu používá odsouzený ke sportování v rámci vycházek výhradně vlastní sportovní oděv. Vlastní sportovní oděv nesmí odsouzení kombinovat s ústavním oděvem.

Věznice Rapotice vybaví všechny odsouzené zimními oděvními doplňky – čepicí, šálou i rukavicemi. Tyto můžou v praxi odsouzení používat i v kombinaci se svým civilním oblečením, například při sportovní aktivitě či při vycházkách, protože jsou zpravidla neutrálních barev (černá, šedá). Z tohoto hlediska ani není možné dle ředitele věznice, aby zaměstnanci dokázali jednoznačně rozlišit, zda se jedná o vlastní nebo ústavní doplněk. V této záležitosti může být problematické pouze takové kombinování, kdy k ústavnímu oblečení použije odsouzený např. výrazně odlišnou čepici namísto ústavní, dle ředitele věznice zřejmě ve snaze se odlišit. Kombinováním ústavního a civilního oblečení dochází k porušování ústrojové kázně ve věznici, která je dobrým pedagogickým prvkem, kdy se odsouzení učí respektovat nastavená pravidla.

C. Závěrečné hodnocení

S ohledem na nepřijetí opatření k nápravě vydávám své závěrečné stanovisko podle § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv². Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

C.1 Nemožnost užívat CD přehrávač se sluchátky k výuce cizích jazyků

Žádný právní předpis nezakazuje striktně odsouzeným užívat CD přehrávače se sluchátky.

Odsouzenému lze v odůvodněných případech umožnit zakoupení, zaslání, případně dovezení a používání dalších věcí, majících vztah **k zajištění jeho dalšího vzdělávání**, programu zacházení s odsouzeným, případně zájmové činnosti, pokud tyto věci nebudou v rozporu s účelem výkonu trestu a jejich množstvím, povaha nebo užívání nebudou narušovat pořádek v ubytovacím prostoru nebo škodit na zdraví anebo omezovat ostatní odsouzené.³

V daném případě se jedná o povolení věcí sloužících k zajištění dalšího vzdělávání stěžovatele, a to navíc u osoby, která je zařazena v první přístupné skupině vnitřní diference. Musím se tedy ptát, komu jinému a za jakým účelem by mělo být povoleno užívání CD přehrávače a sluchátek, resp. jaký jiný případ by ředitel věznice shledal jako odůvodněný, aby mohl postupovat podle výše uvedeného zákonného ustanovení.

Plochá argumentace o tom, že by odsouzení mohli zneužívat kabely od sluchátek k nepovoleným předmětům je nepřesvědčivá. Ředitel věznice neuvedl, kdy konkrétně stěžovatel vyrobil ze sluchátek nepovolený předmět a o jaký předmět se jednalo, případně kdy k takovému jednání došlo u jiných odsouzených, kteří jsou se stěžovatelem umístěni na ložnici či oddílu. Taktéž nevěřím tomu, že by se sluchátka nevešla do prostoru vychovatelny či jiného prostoru ve věznici, a odmítám přistoupit na případnou argumentaci, že by se v případě povolení užívat sluchátka k výuce cizích jazyků začalo všech 130 odsouzených z jednoho patra věznice učit cizí jazyk. I kdyby tomu tak bylo, bylo by to dobrým signálem, že odsouzení se chtějí vzdělávat, což jim může vždy po propuštění být pouze ku prospěchu při zařazení do běžného života.⁴ Odmítám přijmout, že věznice brání

2 Zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

3 Ustanovení § 22 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

4 Dle § 2 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody se s odsouzenými ve výkonu trestu musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti,

odsouzeným se vzdělávat. Není snad ani třeba dodávat, že právě při výuce cizího jazyka je nezbytné tento jazyk především slyšet a k tomu učebnice nejsou skutečně uzpůsobeny. Učebnice cizích jazyků navíc zpravidla vycházejí společně s příslušnými CD nosiči.

C.2 Nemožnost užívat jiná civilní trika než černá, šedá a bílá (bez potisku)

Znovu musím podotknout, že dle mezinárodního trendu by se život za mřížemi měl podobat co nejvíce životu na svobodě (viz například Evropská vězeňská pravidla⁵ nebo Nelson Mandela Rules⁶). V běžném životě na svobodě nemá člověk běžně přikázáno, jakou barvu oblečení smí nosit, a nevím, proč by to tak mělo být ve výkonu trestu odnětí svobody. Nikdo z lidí běžně nehovoří o svém oblečení či oblékání jako o „ústrojové kázní“.

Taktéž nemohu zcela souhlasit s tím, že se jedná o dobrý pedagogický prvek s tím, že odsouzení se učí respektovat nastavená pravidla. Ani dítě nemá smysl vychovávat takovým způsobem, že mu budou rodiče určovat nesmyslná pravidla, která mu v dospělosti nemohou nijak pomoci, a to jenom proto, aby bylo zavedeno nějaké pravidlo.

Na druhou stranu souhlasím s tím, že uvedené opatření může částečně pomoci se stíráním sociálních rozdílů ve věznici mezi odsouzenými a vítám tvrzení ředitele věznice, že při sportovních aktivitách je možné užívat i jinak barevná trika, a to např. i s drobným potiskem či logem výrobce. Rovněž ani motivační faktor není zanedbatelným argumentem; nejsem si však jistá, zda by odsouzení měli usilovat o něco, co by pro ně mělo být samozřejmostí – tedy nosit oblečení dle svého vlastního výběru jako v běžném životě. Z výše uvedených důvodů trvám na konstatovaném pochybení, resp. odsouzení by měli mít možnost užívat jakkoliv barevná trika, případně s potiskem, který není (obecně řečeno) v rozporu s dobrými mravy.

C.3 Nedostatek času ke konzumaci stravy a nevhodné chování dozorce

V daném bodě nemohu připustit, že se při zjišťování a šetření skutkových okolností, jichž byli přítomni jak dozorcí, tak odsouzení, vychází pouze z výpovědí dozorců. Takové šetření ztrácí jakoukoliv objektivitu a nelze vyřízení stížnosti považovat za řádné. Neshledávám rovněž důvod k tomu, aby šetření stížnosti bylo provedeno takto polovičatě a neúplně.

Od incidentu, který byl předmětem šetření, uplynula doba již více než půl roku a výpovědi přítomných odsouzených k uvedenému by nemusely již být příliš relevantní (pokud tito odsouzení jsou vůbec aktuálně umístění stále ve Věznici Rapotice). I přesto apeluji na oddělení prevence a stížností Věznice Rapotice, aby v budoucnu provádělo šetření

keré odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

5 Viz bod č. 5 Evropských vězeňských pravidel. [Doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům].

6 Bod č. 5.1 Nelson Mandela Rules. UNITED NATIONS. Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), [online]. United Nations Crime Commission. Adopted 22. 5. 2015. [cit. 26. 7. 2019]; dostupné z <http://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2015/05/MANDELA-RULES.pdf>.

stížností odsouzených s větší pečlivostí a s využitím všech dostupných důkazních prostředků.

C.4 Strava

Argumentaci ředitele věznice považuji za relevantní v tom, že je bezesporu důležité to, aby strava pro odsouzené byla hygienicky nezávadná, kvantitativně dostačující a vydávána v odpovídající teplotě. Neztrácím však ze zřetele způsob jejího podávání, který by měl být co nejnornálnější, nejkultivovanější. Podotýkám, že v jiných věznicích (i nemocnicích) je možné vydávat stravu jiným způsobem. V podmínkách rapotické věznice však připouštím, že výdej stravy např. přímo z várnic do jídelního servisu, který by mohli mít odsouzení přímo na cele, je náročnější z hlediska organizace, pokud mají být současně zajištěny výše uvedené základní požadavky.

Ač tedy nežádám, aby v této věci věznice nyní přijala opatření k nápravě, dovolím si vyzvat ji, aby do budoucna hledala cestu, jak v této oblasti dosáhnout vyššího standardu.

C.5 Nezajištění osmihodinové doby ke spánku

Dle časového rozvrhu dne⁷ pro pracovní nezařazené odsouzené ve středním a vysokém stupni zabezpečení je ve všední dny v 6:00 hod. budíček, nástup oddílu, osobní hygiena, úklid; v 6:15 hod. je snídaně a v 07:45 hod. početní prověrka stavu; o víkendu je v 7:00 hod. budíček, nástup oddílu, osobní hygiena, úklid, v 7:15 hod. výdej snídaně a v 7:45 hod. početní prověrka stavu.

Z kamerového záznamu jsem zjistila, že ve všední den dne 24. 7. 2019 hygienu začali provádět odsouzení již od 05:50 hod. po odemčení cel (nikoliv až od 6:00 hod., jak je stanoveno v časovém rozvrhu dne), dále že početní prověrka odsouzených na chodbě oddílu byla svolána již v čase 05:57:30 (odsouzení se začínají formovat na chodbě k provedení prověrky). Početní prověrka stavu má však být dle časového rozvrhu dne až v 07:45 hod. Dne 21. 7. 2019 (víkend) provádějí odsouzení hygienu již v čase 06:40 hod. a úklid v čase 06:44 hod. (nikoliv až od 07:00 hod., jak je stanoveno v časovém rozvrhu dne). Odsouzení skutečně v době, kdy mohou ještě spát, provádí dobrovolně úklid? Snídaně pak začala být vydávána v čase 06:59:30, i když v časovém rozvrhu je výdej snídaně až v 07:15 hod.

Zde se nejedná o několikavteřinové posuny, ale o rozdíly v délce trvání 5–20 minut; v případě početní prověrky ve všední dny je posun této činnosti o více než 1 hodinu a 45 minut. V situaci, kdy početní prověrka byla svolána před stanoveným časem budíčku, byť pouze o pár minut, považuji za nezpochybnitelné, že reálná doba buzení odsouzených musela být několik minut (5–10 minut) před touto početní prověrkou. K buzení odsouzených dochází fakticky už odemčením cel a následným celkovým ruchem na oddílu.

Na druhou stranu musím vzít v potaz fakt, že odsouzeným je umožněno dostat se z cely do společných prostor oddílu dříve než před stanoveným časem budíčku. Taktéž беру v potaz ujištění, že odsouzení mohou využít ke spánku i čas od 19:30 hod. do stanovené

7 Příloha č. 1 Vnitřního řádu pro odsouzené Věznice Rapotice ze dne 30. 4. 2018, č. j. VS-53560/2018-800600.

doby večerky (aniž by byli kázeňsky trestáni), a dále skutečnost, že stěžovatel může využít a využívá možnosti dívat se na televizi i po stanovené večerce (ve 22:00 hod. ve všední dny), a to až do 24:00 hod. Z tohoto důvodu nebudu v této věci formulovat opatření k nápravě.

C.6 Nemožnost kombinovat ústavní a civilní oděv

Z vyjádření ředitele věznice vyplynulo, že odsouzení mohou kombinovat civilní oblečení s ústavními oděvními doplňky (čepice, šála, rukavice). Ústavní oblečení však nemohou odsouzení kombinovat s takovými vlastními doplňky, které jsou výrazně barevně odlišné. Neshledávám důvod k tomu, aby odsouzení nemohli mít k ústavnímu oblečení např. modrou či oranžovou čepici. Nerozumím tomu, v čem spočívá „dobrý pedagogický prvek“ nosit čepici, šálu či rukavice, a to pouze bílé, šedé či černé barvy. Jakým způsobem uvedené napomůže k resocializaci či nápravě odsouzených? Dávat nesmyslná pravidla jen proto, aby ve věznici bylo více pravidel k dodržování, navíc pravidel, která v běžném životě neplatí, mi přijde absurdní, zbytečně zatěžující personál věznice i vězněné osoby a z tohoto důvodu trvám na konstatovaném pochybení.

D. Opatření k nápravě

Řediteli Věznice Rapotice navrhuji, aby:

- (A) umožnil stěžovateli užívat CD přehrávač se sluchátky,
- (B) umožnil odsouzeným užívat trika všech barev, i s potiskem, který se obecně nebude jevit jako nevhodný,
- (C) do budoucna věznice prováděla šetření stížností odsouzených s větší pečlivostí a s využitím všech dostupných důkazních prostředků.
- (D) umožnil odsouzeným kombinovat ústavní oblečení s vlastními oděvními doplňky (např. čepice, šála, rukavice).

Závěrečné stanovisko zasílám řediteli Věznice Rapotice a žádám, aby mi podle § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv sdělil, zda provedl navržená opatření k nápravě.

Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska. Stanovisko zasílám také stěžovateli. Pokud ředitel věznice nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudu považovat za dostatečná, podle § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyrozumím Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem věznice.

Brno 14. října 2019

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv